



2009:14

# Kvihusa 1:2 -åtgärder på tak till ekonomibyggnad

Antikvarisk kontroll, 2008

Helene Stalín Åkesson



Regionmuseet  
Kristianstad  
Landsantikvarien i Skåne



Rapport 2009:14

# Kvihusa 1:2

## -åtgärder på tak till ekonomibyggnad

Antikvarisk kontroll, 2008  
Eljaröd socken, 1036  
Tomelilla kommun  
Skåne län

Helene Stalin Åkesson

## **Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne**

Kristianstad  
Box 134, Stora Torg  
291 22 Kristianstad  
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund  
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10  
221 00 Lund  
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

[www.regionmuseet.se](http://www.regionmuseet.se)

© 2008 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne  
Rapport 2009:14  
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Författaren  
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

## **Kvihusa 1:2 – åtgärder på tak till ekonomibyggnad**

### **Innehåll**

Inledning	5
Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Bakgrund till åtgärderna	6
Utförda åtgärder	7
Plåttak	7
Locklistpanel	7
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	8
Iakttagelser under restaureringen	8
Undanröjande av växtlighet inpå byggnaden	8
Målning av panel	8
Restaurering av port	9
Källor	10
Tryckta källor	10
Hemsidor	10
Informanter	10



*Kivhusa ligger i Tomelilla kommun.*



*Gården Kivhusa 1:2 ligger mellan Eljaröd och Vitaby.*



Den västra längans södra gavel innan gavelröstets panel åtgärdades.

## Inledning

Den antikvariska kontrollen av åtgärderna på Kvihusa 1:2 är utförd av Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne. Arbetet har genomförts under juni - augusti 2008. Dokumentationen består av foton, minnesanteckningar från byggmöten samt iakttagelser på plats. Antikvarisk kontrollant har varit byggnadsantikvarie Helene Stalin Åkesson.

## Sammanfattning av utförda åtgärder

Arbetena omfattar omläggning och byte av takplåt på den västra ekonomibyggnadens södra del samt byte av locklistpanel på det södra gavelröstet.

## Administrativa uppgifter

Objekt	Kvihusa 1:2
Socken	Eljaröd
Kommun	Tomelilla
Länsstyrelsens beslut	2007-10-11
Länsstyrelsens dnr	434-46114-06
Regionmuseets dnr	K12.20-318-07
Byggherre/beställare	Jan Ståhl
Entreprenör	Gunnars Byggservice, Tomelilla
Antikvarisk kontrollant	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom byggnadsantikvarie Helene Stalin Åkesson
Byggnadstid	juni 2008-06-26 – 2008-08-22
Andel bidrag	Högst 50 % av de kulturhistoriskt motiverade överkostnaderna
Bidrag antikvarisk till överkostnad	30 940 kronor inklusive moms
Slutbesiktning	2008-08-22



*Ursprunglig portöppning mot väster.*



*Sentida och förhöjd port mot öster, in mot gården.*

### **Byggnadshistorik med relevans för ärendet**

Kvihusa 1:2 ligger ca 1 km söder om vägen 19 mellan Vitaby och Eljaröd och ca 5 km sydväst om Brösarp. Gården har anor från 1600-talet men de nuvarande byggnaderna uppfördes först någon under 1800-talet. Innan gårdens nuvarande ägare köpte fastigheten, för att använda den som sommarbostad, hörde Kvihusa till Kronovalls slott. Enligt Svenska gods och gårdar är Kvihusa, eller Qvighusa som gårdsnamnet då stavades, den äldsta gården i Eljaröds socken.

Trots att gården har genomgått ett flertal förändringar, såsom om- och tillbyggnader, är den äldre gårdsstrukturen bevarad. Manbyggnaden flankeras av de två ekonomibyggnaderna och strax sydost om manbyggnaden finns flera mindre uthus. Jordbruksmarken hålls öppen genom att man arrenderar ut den för bete. Tidigare har marken betats av kor men sedan ett par år tillbaka är det får som betar. Omgivningen präglas förutom av betesmark också av lövskog. Närmast gården växer flera ekar. I fonden finns däremot granbestånd.

### **Bakgrund till åtgärderna**

2005 ansökte ägarna om medel för att lägga om taket på den västra ekonomibyggnaden. På grund av brist på medel beviljades endast omläggning och reparation av omkring en tredjedel av plåttaket. Arbetena kunde genomföras under 2006, se Regionmuseets rapport 2006:41. Resterande delar av taket fick anstå och togs därför med i en ny ansökan 2006 09 13. Där beskrivs åtgärderna som omläggning av plåttak samt åtgärder på brädgavel.

Regionmuseet fick ärendet på remiss och i yttrandet från 2007 01 24 poängteras att åtgärder på gården bör koncentreras till det som nämns i ansökan, omläggning av takplåten samt åtgärder på gavelröstet. Att återställa den sentida porten in mot gården, vilket ägarna hade tankar om, ansågs däremot inte motiverat.





*Anfritt remstycke med gles panel på grund av skador.*

*Samma panel sedd utifrån.*

Anledningen till att den sentida porten bör bevaras, är att den tillkom när gården ännu utgjorde ett aktivt lantbruk. Därför representerar porten ett kulturhistoriskt lager och bör bevaras för att kunna berätta gårdens historia.

Länsstyrelsens beslut om åtgärder för tak på den västra ekonomibyggnaden kom 2007 10 11. Det inledande byggmötet ägde rum först 2008 06 26, eftersom det var svårt att innan dess hitta en hantverkare som hade tid för uppdraget. Arbete påbörjades dock kort därefter.

## **Utförda åtgärder**

### **Plåttak**

Den norra delen av den västra längans plåttak lades om under 2006. Denna gång har istället den västra längans södra tak åtgärdats. Skador har bestått av korrosionsangrepp, vilka på sina ställen har orsakat stora hål i plåten. De värst anfrätta partierna har bytts ut i sin helhet medan enstaka partier har lagts om med befintlig, välhållen plåt från partier där plåten bytts ut i sin helhet. I de fall befintliga plåtar har rest sig har spikarna besiktigats och vid behov ersatts med ny spik. Den nya sinuskorrugerade och galvade plåten är av samma material och har samma dimensioner som den äldre.

### **Locklistpanel**

Därtill har remstyckena liksom sparrarna noggrant kontrollerats. De delar som förmodades ha omfattande rötskador, visade sig endast vara angripna i ytskiktet. Remstyckena och sparrarna kunde därför lämnas utan större åtgärder. Locklistpanelen på gavelröstet var däremot i så dåligt skick att den har bytts i sin helhet. Det gäller även den i nedkant anslutande droppnäsan. Den nya panelen har bräder i fallande längd, för att få ett naturligt spel i panelen. Locklisten har samma dimension och utförande som den ursprungliga.



*Ursprungligt remstycke kunde bevaras och ny panel anslutas till det.*

### **Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder**

Åtgärderna, som har stöttats ekonomiskt av Länsstyrelsen, har bidragit till att säkra den för gårdsmiljön viktiga, västra ekonomibygnaden. Arbetet har föregåtts av genomgång med antikvarisk kontrollant och spörsmål avseende utformning och metod har därefter diskuterats på plats. Vid det inledande byggmötet deltog byggherren och vid nästa byggmöte fanns representant från ägarfamiljen på plats. Detta gav möjlighet att direkt informera om vidare vård och underhåll av aktuell byggnad.

### **lakttagelser under restaureringen**

#### **Undanröjande av växtlighet inpå byggnaden**

Alldeles intill den västra längans södra gavel, står en stor kastanj. Idag växer en del grenar in mot gavelröset och ut över taket, vilket innebär att fukt kan bindas i panelen, löv kan bli liggande och fågelträck kan få lättare att ansamlas. Ägarfamiljen har meddelat att man kommer att beskära de aktuella grenarna, för att skona gavel och tak.

#### **Målning av panel**

Målningen av den nysatta panelen ligger utanför detta ärende och ägarfamiljen svarar själv för den insatsen. Vid det inledande byggmötet, där även fastighetsägaren närvarade, meddelade Regionmuseet att panelen bör målas med äkta Falu Rödfärg. Eventuellt kan ett missförstånd ha skett på vägen, då den röda färg som man började måla med inte var Äkta Falu Rödfärg. Den färgen har en blankare yta, vilket tyder på att det förmodligen rör sig om en oljealkydfärg. En yta som målas med Äkta Falu Rödfärg blir matt men har ändå lyster. Äkta Falu Rödfärg är en slamfärg, som smiter när man stryker med handen på den. Dess bindemedel är linolja och mjölkklister. Lösningemedlet utgörs av vanligt vatten.



*Västra längans nylagda plåttak.*

*Västra längans södra gavel med påbörjad målning.*

I samband med slutbesiktningen konstaterades att målningen av panelen hade avbrutits. Regionmuseet tolkar detta som att ägarfamiljen avser att byta till Äkta Falu Rödfärg. För att kunna måla med Äkta Falu Rödfärg krävs först och främst att ytan är sågad. Därtill ska den vara trären eller tidigare målade med slamfärg. Det oljealkydhaltiga färgskiktet kan därmed inte slipas bort. Antingen får den panel som redan har målats lämnas som den är eller behandlas med kemiskt färgborttagningsmedel, exempelvis Homestrip.

Om ägaren väljer att försöka ta bort färgen kemiskt bör man först pröva behandlingen på en mindre provyta. Efter behandlingen måste panelen borstas noggrant, för att få bort så mycket som möjligt av eventuella kemiska rester. Hur Äkta Falu Rödfärg sedan reagerar med den behandlade ytan är osäkert men väl värt att pröva. Innan behandlingen påbörjas måste anslutande murverk täckas, för att undvika fläckbildning.

### **Restaurering av port**

Dubbelporten som i enlighet med Regionmuseets remissvar bör bevaras, kommer ägaren att låta justera avseende gångjärn och skeva beslag. Rötade partier iskarvas då med nytt virke vid karm. Även denna åtgärd ligger utanför aktuellt bidragsärende men är betydelsefull för objektet som helhet.

## **Källor**

### **Tryckta källor**

von Sydow, Wald. och Sten Björkman: *Svenska gods och gårdar, VIII, Skånes sydöstra del*. Förlaget Svenska gods och gårdar, Uddevalla 1944.

### **Hemsidor**

<http://www.ottossonfarg.com>, 2008-08-22

### **Informanter**

Jan Ståhl, byggherre

*Lund 2009-02-13*

*Helene Stalin Åkesson*

# Regionmuseets rapportserie 2009

## Kulturmiljö

1. Bröddarps mölla, Västra Ingelstads sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2008
2. Fjälstorps småskola, - restaurering av uthus, Brunnby sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
3. Gamlegård – fasadrestaurering, Helsingborgs stad, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
4. Hajen 13, Höganäs sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
5. Täckarehuset – restaurering av två jordkällare, Brösarps sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
6. Gravarna i Askgården – i skuggan av Flyinge kungsgård, Södra Sandby sn, FU, Helene Wilhelmson, 2002
7. Åter på Hammar 9:21, Nosaby sn, FU, Anders Edring 2009-01-21
8. Ruveröds kvarn – rekonstruktion av dämme och kvarnlucka, Riseberga sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2008
9. Renovering av balkonger på Tranchellska huset, AK, Mia Jungskär 2008
10. Hovdala slott huvudbyggnaden – dokumentation i samband med fasadrenovering, Brönnestars sn, BAD, Kristina Nilén, 2007
11. Hovdala slott hus D – invändig restaurering av ”Noras fåfånga”, Brönnestars sn, AK & BD, Kristina Nilén, 2007-2008
12. Krageholms mölla – i ny papp, Sövestads sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
13. Skånbergs mölla – renovering av hättan, Gladsax sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
14. Kvihusa 1:2 – åtgärder på tak till ekonomibyggnad, Eljaröd sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007

### Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning  
AK- antikvarisk kontroll  
AU-arkeologisk utredning  
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning  
KA- kulturhistorisk analys  
MD-murverksdokumentation  
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport  
UN- arkeologisk undersökning  
BD- byggnadsdokumentation  
BAD-byggn-ark-dokumentation

